

PORTRET MLADENKE V OGNJU

JASMINA ŠEPETAVC

Razkrivanje ženskih svetov

Režiserka Céline Sciamma se je od svojega prvenca **Vodne lilije** (Naissance des pieuvres, 2007) o dekletih v ekipi umetnostnega plavanja in prvi (lezbični) ljubezni, predvsem pa dveh nadaljevanj trilogije filmov o odrasčanju – zgodbi o transspolnem otroku, **Pobalinka** (Tomboy, 2011), in filmu o skupini temnopoltih najstnic v pariškem predmestju, **Banda punc** (Bande de filles, 2014) – uveljavila kot filmska ustvarjalka, ki ji uspe zgraditi minimalistične, a zato nič manj fascinantne mikrosvetove deklet, queer in spolno nebinarnih oseb, hkrati pa z njihovimi čustvi in izkušnjami preplaviti raznolike gledalke_ce. Za to, da uspeš oblikovati zaprt filmski mikrokozmos marginalnih likov in ga hkrati deliti z občinstvom, ki v njem lahko najde svoj mali prostor, je potrebna velika mera izmojstrene avtorske zadržanosti. A v svojem zadnjem in najbolj dodelanem filmu, **Portret mladenke v ognju** (Portrait de la jeune fille en feu, 2019), ki je tudi njen prvi, v katerem se ne ukvarja z otroškimi in najstniškimi liki, je Céline Sciamma v svoji senzibilnosti za skrbno tempirano razkrivanje ženskih svetov in lezbične želje dosegla novo avtorsko zrelost.

Zgodba filma se dogaja v 18. stoletju, na veličastni kulisi odročnega bretanskega otoka, kamor prispe mlada slikarka Marianne (Noémie Merlant). Neka grofica (Valeria Golino), naveličana samotnega okolja, kamor so jo nekoč poročili njeni milanski starši, poskuša svojo hčer Héloïse (Adèle Haenel, ki je z režiserko sodelovala že v Vodnih lilijah, na festivalu Liffe pa smo jo lahko videli še v filmu **Semiš jakna** (Le daim, 2019, Quentin Dupieux)), omožiti nazaj v Milano, zato slikarko najame, da bi za milanskega snubca naslikala njen portret. Marianne ob svojem prihodu izve, da Héloïse poroko zavrača in je pred njo odgnala že vrsto drugih slikarjev, zato se mora slikarka pretvarjati, da je njena družba za sprehode, jo skrivaj opazovati in ponoči slikati njen portret po spominu. Njune izhode iz graščine sprva zaznamuje mučna tišina, ki jo preglasi bučanje morja ob obali otoka, a sčasoma ženski spleteta vse bolj ranljivo vez, ki preraste v strastno ljubezen.

Portret mladenke v ognju je v svoji premisi preprost in zadržan, nima dinamike nedavnih lezbičnih kostumskih ekstravaganc z uporniškimi protagonistkami – na primer **Služkinje** (Ah-ga-ssi, 2016, Chan-wook Park) in **Najdražje** (The Favourite, 2018, Yorgos Lanthimos) – niti nima velikega narativnega zapleta, temveč v počasnem ritmu teče čez dneve svobode, ki preostajajo junakinjama. Bolj kot na narativni kompleksnosti film gradi na plastenju specifične atmosfere, ki jo le redko, a takrat z veliko učinkovitostjo, poudari glasba – a capella pesem vaških žensk in, v daljšem prizoru, ki film čustveno zaključuje, Vivaldijevi *Štirje letni časi*. V Cannesu je *Portret* dobil queer palmo, ki jo izbrana žirija vsako leto podeli enemu od filmov z LGBT+ tematiko, in nagrado za najboljši scenarij, pod katerega se je podpisala režiserka sama. Likom so besede položene v usta takrat, ko so nujne; ko niso, jih avtorica prepušča pogledom in gestam. Njeni eksaktno napisani dialogi so temelj filma, a fascinantni so predvsem zato, ker pokažejo, kako dobro zna pisati ženske like in v zgodbo splesti plasti simbolike in mitologije, ne da bi jo z njima zadušila. Predvsem pa postane očitno, kaj lahko dodelan scenarij ponudi igralkam, ki opisane ženske utelesijo. Zadržana Haenel na obrazu nosi tiho uporništvost ob vnaprej določeni usodi, ki ji ne more ubežati, dokler je počasi ne zamenja previden nasmešek; Marianne, sprva samozavestna umetnica, s pogumnim pogledom stalno preiskuje svoj slikarski objekt, a ga razume vse manj in hkrati vse bolj, kar vidno razoroži njeno samozaverovanost. Céline Sciamma je v intervjujih povedala, da je v *Portretu* skušala prikazati prebujanje želje, ki je kot nekakšna koreografija. Igralki koreografijo odplešeta izjemno, predvsem skozi poglede, ki ne govorijo le o prebujajoči se želji med njima, ampak so učna lekcija ženskega in lezbičnega pogleda v filmu – direktorica fotografije Claire Mathon s strateško uporabljenimi kadri in protikadri, ki se osredotočajo na njune obraze, drobne

geste ali scenografske/kostumografske detajle, med njima ustvarja vzajemnost, ki je v filmu videna le malokrat, sploh ker gledalci sami drugo žensko opazujemo skozi njune oči. Ta pogled je nezgrešljivo drugačen od tistega v drugih filmih s podobno tematiko, denimo **Adelinega življenja** (La vie d'Adèle, 2013, Abdellatif Kechiche), ki gledalsko pozicijo poveže z voajerizmom in objektivizacijo lezbičnih teles. *Portrait*, nedvomno preiščen tudi po teoretski plati, z zavedanjem zgodovine nasilnih reprezentacij queer oseb v filmih pred njim, konvencionalne reprezentacije žensk namerno spodkopava in prikaz želje na filmu razpira novim potencialom, podobnim opisu queer želje, ki ga ponudi feministka Elisabeth Grosz: seksualnost in želja v filmu nista zavezani klasičnim reprezentacijam in kategorizacijam, temveč »energiji, draženju, impulzom, dejanjem, gibanjem, praksam, trenutkom, pulzom čutenja«.¹ Želja protagonistk *Portreta* se rojeva v srečanju singularnih elementov, je intenzivno investirana ne le v dotike, temveč v tišine, poglede, barve, zamahe čopiča, tek ... Film se ne podredi zlahka niti tradicionalnim predstavam seksualnega akta in erogenih con ter njuno seksualno srečanje na platnu erotizira na nepredvidljive načine.

Če *Portretu* na eni strani uspe gledalce odpreti za intenzivnost želje med ženskama, ki včasih dobi sanjsko kvaliteto, se režiserka, podobno kot v svojih prejšnjih filmih, ne odpove realistični pripovedi o omejitvah žensk nekoč in danes. Junakinji se sprehajata po neukrotljivi pokrajini zapuščene atlantske obale (ki simbolizira njuno notranjo jezo in neuklonljivost zahtevam časa in družbe), a hkrati vseskozi vemo, da ta samotna pokrajina predstavlja le začasno utopijo, v kateri nobena od njiju ne bo mogla ostati dolgo. Na začetku denimo izvemo, da je usoda poroke z milanskim neznancem

1 *Space, Time and Perversions: Essays on the Politics of Bodies*. St Leonards: Allen & Unwin, 1995.

Héloïse doletela, ker je njena sestra, ki bi se morala poročiti z njim, raje storila samomor. Pojavi se tudi tema neželene nosečnosti in splava ter omejitev, ki jih ima sicer bolj svobodna Marianne kot ženska v svojem poklicu. Céline Sciamma zgodbo, ki je v feminističnem poudarku brezčasna in aktualna, pripoveduje na nevsiljiv način, ki pa se navsezadnje v gledalca vtisne globlje kot prozoren politični nauk.

V zadnjih letih lezbične kostumske drame postajajo stalnica velikih festivalov in najbolj pričakovanih filmov leta. Cinični sklep bi bil, da zato, ker lekcije o ženski podrejenosti in njihovih upiranjih bolje prebavljamo v zgodovinskih kostumih, ki nas distancirajo od naše sedanjosti – oziroma se ta na koncu zdi kar zadovoljiva v primerjavi s priložnostmi žensk v preteklosti. A lezbičnemu kostumskemu triu zadnjih treh let bi s takšnim cinizmom delali veliko krivico, saj so *Služkinja*, *Najdražja* in *Portrait mladenke v ognju* nedvomno filmi, ki so postavili nove mejnike za reprezentacijo (queer) žensk v filmu in feministične načine uporabe medija. *Portrait* pa je tudi za tiste gledalce, ki jih politika reprezentacij in pogleda ne zanima preveč, izjemen vizualni dosežek čudovitih podob, ki spominjajo na klasične slike, in je zato nedvomno vreden (p)ogleda.

AMERICAN FACTORY

JERNEJ TREBEŽNIK

Fabriciranje nove Amerike

Filma **American Factory** (2019), novega celovečerca izkušene dokumentaristične dvojice (Julia) Reichert in (Steven) Bognar, se je smiselno lotiti že pri samem naslovu. Njegova navidezna točnost in deskriptivnost je namreč namerno zavajajoča oziroma prežeta z ironijo, kar film vsaj delno uvršča v linijo duhovnih prednikov, usmerjenih v razkopavanje določenih aspektov sodobne ameriške družbe. Če je **Lepota po ameriško** (*American Beauty*, 1999) razgaljala disfunkcionalnost klasične ameriške družine, **Ameriška pita** (*American Pie*, 1999) smešila ameriške srednješolske seksualne obsesije, **Ameriški psiho** (*American Psycho*, 2001) pa poudarjal materialistično plehkost korporativnih ZDA, **Ameriška tovarna** na